

Zbigniew Jaworski

JURYSDYKCJA BISKUPA DIECEZJALNEGO NAD RUCHAMI, STOWARZYSZENIAMI I WSPÓLNOTAMI APOSTOLSKIMI WYSTĘPUJĄCYMI W DIECEZJI

Biskup diecezjalny w swojej diecezji czy to terytorialnej czy personalnej¹ posiada władzę zwyczajną, własną i bezpośrednią, która jest wymagana do pełnienia pasterskiego urzędu, z wyłączeniem spraw zastrzeżonych Stolicy Apostolskiej². Władza zwyczajna wynika z urzędu pasterskiego, nie jest to władza delegowana przez papieża. Władza własna tzn. nie zastępcza, sprawowana w imieniu własnym, a nie jakiegokolwiek podmiotu ludzkiego. Władza bezpośrednia polega na tym, iż biskup może ją sprawować bez koniecznych pośredników, co nie znaczy że biskup diecezjalny nie może korzystać z pomocy współpracowników³. Władza biskupa diecezjalnego jest „wszelką władzą”, która jest konieczna do sprawowania urzędu pasterskiego. Jest to konsekwencja sakramentalnego charakteru episkopatu.

Obowiązkiem biskupa diecezjalnego jest rządzenie powie-

¹ Zob. Z. Jaworski, *Pozycja Ordynariatu wojskowego w Polsce w świetle Konstytucji Apostolskiej Spirituali militum curae i statutu*, w: *Roczniki Nauk Prawnych* 16 (2006) nr 2, s. 198.

² Por. *Kodeks Prawa Kanonicznego* z 1983 r., (dalej: KPK), kan. 381 §1.

³ Zob. *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*, red. J. Krukowski, t. II/1, Poznań 2005, s. 240.

rzoną sobie diecezją zgodne z prawem. Biskup posiada potrójną władzę: ustawodawczą, wykonawczą i sądowniczą. Władzę ustawodawczą wykonuje sam, zaś władzę wykonawczą może się podzielić z wikariuszem generalnym lub wikariuszem biskupim. Władzę sądowniczą może wykonywać osobiście lub przez wikariusza sądowego i sędziów⁴. Należy pamiętać, iż w Kościele z ustanowienia Bożego obowiązuje zasada jedności władzy, mimo jej potrójnego wymiaru. Tym różni się władza w Kościele od władzy we współczesnych demokracjach, gdzie funkcjonują trzy najwyższe w swoim porządku ograny władzy ustawodawczej, wykonawczej i sądowniczej⁵. Źródło takiego ukonstytuowania się władzy w Kościele ma mocne podstawy w Piśmie św. Pan Jezus powiedział do jedenastu uczniów w Galilei: „Dana Mi jest wszelka władza w niebie i na ziemi”⁶. A w Cezarei Filipowej Jezus rzekł do Szymona Piotra: „I tobie dam klucze królestwa niebieskiego; cokolwiek zwiążesz na ziemi będzie związane w niebie, a co rozwiążesz na ziemi będzie rozwiązane w niebie”⁷. Z powyższych tekstów Nowego Testamentu wynika swoisty monizm władzy w jej troistości. Jezus nie przekazał „władzy kluczy” Kolegium Dwunastu, ani zgromadzonym apostołom, ale jedynie Piotrowi. Ta jedność władzy w Kościele ma przełożenie na biskupa diecezjalnego, któremu w swojej diecezji przysługuje skoncentrowana władza.

Prawodawca kodeksowy obliguje biskupa diecezjalnego, aby popierał różne formy apostołstwa w diecezji, zachęcał do uczestnictwa i je wspomagał, zgodnie z potrzebami miejsca i czasu oraz koordynował dzieła apostołskie, zachowując ich właściwy

⁴ Por. kan. 391 §1-2 KPK.

⁵ Por. Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego, dz. cyt. s. 251.

⁶ Mt 28,18.

⁷ Mt 16,19.

charakter⁸. Zgodnie ze wskazaniem Soboru Watykańskiego II do różnych form apostołstwa należy zaliczyć działalność: katechetyczną, misyjną, charytatywną, socjalną, rodzinną, szkolną oraz inne zmierzające ku celom duszpasterskim⁹. Istota aktywności biskupa diecezjalnego w tym wymiarze polega na poszanowaniu pluralizmu w działaniach apostołskich oraz zachowaniu jedności, aby nie marnować sił w rozproszeniu, ani nie godzić się na niewłaściwą konkurencję poszczególnych grup.

W Polsce działa ponad 150 ruchów i stowarzyszeń, ponad 4 % Polaków uczestniczy w jakimś ruchu lub wspólnocie, co daje liczbę ponad 1,5 miliona osób. Liczba członków największych wspólnot: Droga Neokatechumenalna – 35 – 40 tys.; Akcja Katolicka – 33 tys.; Odnowa w Duchu Świętym – 23 tys.; Ruch Światło-Życie – Domowy Kościół – 20,5 tys.; Franciszkański Zakon Świecki – 16,5 tys.; Ruch Rodzin Nazaretańskich – 15,6 tys.¹⁰. Nie wolno pomijać setek tysięcy osób, które codziennie odmawiają różaniec, bo należą do Kółek Różańcowych. Trudno podać ich dokładną liczbę, ale szacuje się że w każdej parafii w Polsce, których jest 10 tys. Istnieje przynajmniej jedna wspólnota, a z reguły jest ich kilka, do której należało dotychczas 15 osób, a od dodania przez służbę Bożego Jana Pawła II (2002 r.) tajemnic światła należy 20 osób, to daje liczbę 200 tys. Członkowie odmawiają codziennie dziesiątek różańca oraz raz w miesiącu spotykają się w parafii na zmianę tajemnic różańcowych. W Polsce jest ponad 500 tys. członków szka-

⁸ Por. kan. 394 §1-2 KPK.

⁹ Dekret o pasterskich zadaniach biskupów w Kościele *Christus Dominus*, nr 17.

¹⁰ *Leksykon Kościoła katolickiego w Polsce* (stan na 2 sierpnia 2003 r.), Warszawa 2003, s. 310.

plerza, którzy oddają się pod szczególną opiekę Matki Bożej¹¹. Biskupi diecezjalni nie mogą w swym pasterzowaniu nie zauważać tego wielkiego potencjału, który bezpośrednio lub pośrednio zmierza do celów nadprzyrodzonych, „a mianowicie do osiągnięcia doskonalszego życia, do głoszenia wszystkim Ewangelii Chrystusa, do rozwoju nauki chrześcijańskiej i wzrostu kultu publicznego, do osiągania celów społecznych oraz pełnienia dzieł pobożności, czy też miłości”¹². Ruchy i stowarzyszenia są ważnym elementem realnego życia Kościoła. Wielu ludzi odnajduje tam i umacnia wiarę, a nawet odczytuje swoje powołanie do kapłaństwa, czy zakonu.

Jan Paweł II napisał: „W czasach najnowszych zjawisko zrzeszania się katolików świeckich ożywiło się i przybrało charakter szczególnie zróżnicowany. Jeśli bowiem zrzeszanie się wierznych zawsze było zjawiskiem w jakiś sposób obecnym w historii Kościoła, o czym świadczą po dziś dzień rozmaite bractwa, trzecie zakony i stowarzyszenia, to niezwykle ożywienie w tej dziedzinie nastąpiło w czasach najnowszych, kiedy to powstały i rozszerzyły się liczne i bardzo zróżnicowane formy zrzeszeń: stowarzyszenia, grupy, wspólnoty i ruchy. Możemy wręcz mówić o *nowej epoce zrzeszeń* katolików świeckich. Istotnie, obok zrzeszeń tradycyjnych, a niekiedy wprost z ich korzeni wyrosły nowe ruchy i stowarzyszenia, o specyficznym charakterze i celach. Wielkie jest bowiem bogactwo i wielorakie zasoby, którymi Duch Święty ożywia Kościół. Wielkie też są zdolności organizacyjne i wspaniałość myślenia laikatu”¹³.

¹¹ Leksykon Kościoła katolickiego, dz. cyt. s. 307.

¹² Dekret *Christus Dominus*, dz. cyt. nr 17.

¹³ Jan Paweł II, Adhortacja Apostolska *Christifideles laici* z dnia 30 grudnia 1988 r. nr 29.

Historia ruchów i stowarzyszeń była bardzo burzliwa, szczególnie w czasie PRL. Wówczas wiele stowarzyszeń, zwłaszcza charytatywnych i edukacyjnych nie miało szans na legalne funkcjonowanie, a tzw. nowe ruchy religijne, w które masowo włączali się świeccy działały półlegalnie. Każda wspólnota, niezależnie jakie cele realizuje ma obowiązek ubiegania się o tzw. „autoryzację” ze strony Kościoła, czyli aprobatę kompetentnej władzy kościelnej. Kodeks Prawa Kanonicznego posługuje się pojęciem „stowarzyszenie wiernych”. Stowarzyszenia występowały już w pierwszych wiekach. Odnoszono do nich słowa Jezusa Chrystusa: „Jeśli dwóch z was na ziemi zgodnie o coś prosić będzie, to wszystko otrzymają od mojego Ojca, który jest w niebie. Bo gdzie są dwaj albo trzej zebrani w imię moje, tam jestem pośród nich”¹⁴. Stowarzyszenia wiernych chrześcijan odnoszą się do podstawowego prawa wszystkich wiernych do stowarzyszania się¹⁵. To prawo zostało wyekspozowane w eklezjologii soborowej¹⁶. Jest to prawo podmiotowe przysługujące zarówno duchownym jak i świeckim¹⁷. Prawodawca kodeksowy wyróżnił następujące stowarzyszenia: wspólne dla wszystkich wiernych, kleryczne i laickie; publiczne i prywatne; powszechne, międzynarodowe, krajowe i diecezjalne. Kodeksowa systematyka uzależniona jest od przyjętego kryterium podziału. Tym kryterium może być skład osobowy stowarzyszenia, sposób jego ustanowienia, czy zakres działalności. Przedmiotem zainteresowania autora artykułu są stowarzyszenia wspólne dla wszystkich wiernych i to tylko te które wystę-

¹⁴ Mt 18,19.

¹⁵ Por. kan. 215 KPK.

¹⁶ Por. Dekret o apostołstwie świeckich *Apostolicam actuositatem*, nr 19 i 24.

¹⁷ Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego, dz. cyt. s. 123.

pują w diecezji. Zgodnie z normą kodeksową: „W Kościele istnieją stowarzyszenia, które różnią się od instytutów życia konsekrowanego i stowarzyszeń życia apostołskiego, w których wierni, czy to duchowni czy świeccy, albo duchowni i świeccy razem, dążą wspólnym wysiłkiem do ożywienia doskonalszego życia, do rozwoju publicznego kultu lub popierania chrześcijańskiej doktryny albo do podejmowania dzieł apostolatu, mianowicie poczynań związanych z ewangelizacją, wykonywania dzieł pobożności lub miłości, lub zmierzających do ożywienia duchem chrześcijańskim porządku doczesnego”¹⁸. Prawodawca określił podmioty i cele stowarzyszeń wiernych, które nie są wyczerpujące. Dopełnia je bowiem ogólna dyspozycja kanonu „ożywienie duchem chrześcijańskim porządku doczesnego”. Każde stowarzyszenie eklezjalne posiada swój charyzmat, jako inspirację Ducha św. który ubogaca Kościół. Różnorodność stowarzyszeń, grup i ruchów występujących w Kościele powszechnym i partykularnym świadczy o bogactwie darów Bożych¹⁹. Chociaż wszystkie stowarzyszenia zasługują na właściwy szacunek, to jednak potrzeba czasu i miejsca wymusza pewną precedencję. Ojcowie soborowi szczególnie docenili „międzynarodowe stowarzyszenia czy związki katolików”²⁰. Stowarzyszenia międzynarodowe eryguje Stolica Apostolska, krajowe - Konferencja Episkopatu, a działające na terenie diecezji - biskupi²¹. Tak erygowane stowarzyszenia określa się jako publiczne, w odróżnieniu od prywatnych, w których wierni na podstawie prywatnej umowy gromadzą się i realizują wyżej wymienione cele. Każde stowarzyszenie, aby zdobyć tzw. kościelność czyli

¹⁸ Kan. 298 §1 KPK.

¹⁹ Por. Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego, dz. cyt. s. 125.

²⁰ Decret Apostolicam actuositatem, dz. cyt. nr 21.

²¹ Por. kan. 312 KPK.

zatwierdzenie władz kościelnych musi poddać się procesowi badania zgodności głoszonej nauki, czy wyznawanych zasad i promowanych wartości z *Magisterium Ecclesiae*. Aby stowarzyszenie wiernych było stowarzyszeniem eklezjalnym powinno realizować część misji Kościoła w świecie. „Stowarzyszenia nie są celem same dla siebie, lecz winny służyć wypełnianiu misji Kościoła wobec świata. Ich moc apostołska zależy od zgodności z celami Kościoła oraz chrześcijańskiego świadectwa i ducha ewangelicznego zarówno pojedynczych członków, jak i całego stowarzyszenia”²². Kodeks stanowi, iż: „Żadne stowarzyszenie nie może przybrać nazwy „katolickie”, chyba że za zgodą kompetentnej władzy kościelnej”²³. Biskup diecezjalny po zbadaniu zgodności stowarzyszenia z nauką Kościoła kieruje do wspólnot kościelnych swojej diecezji moderatorów, asystentów kościelnych czy duszpasterzy, a stowarzyszenie może używać w nazwie „katolickie” np. Klub Inteligencji Katolickiej, Katolickie Stowarzyszenie Lekarzy Polskich, Katolickie Stowarzyszenie Młodzieży, Ogólnopolska Rada Ruchów Katolickich i inne. Istnieje też możliwość, iż stowarzyszenie jest katolickie, choć nie ma przymiotnika „katolickie” w nazwie np. Stowarzyszenie Kanonistów Polskich. Biskup też zatwierdza statut dla takiego stowarzyszenia, do którego winny być wpisane informacje umożliwiające identyfikację stowarzyszenia, cele i działalność²⁴. Należy też uzupełnić normę kan. 304 o dyspozycję, aby statuty stowarzyszeń wiernych spełniały wymogi prawa cywilnego danego państwa, co umożliwi im uczestnictwo w obrocie prawnym. Nie jest to warunek konieczny, ale bardzo użyteczny.

Ordynariuszowi miejsca czyli też wikariuszowi generalne-

²² Dekret Apostolicam actuositatem, dz. cyt. nr 19.

²³ Kan. 300 KPK.

²⁴ Por. kan. 304 §1-2 KPK.

mu i biskupiemu podlega nadzór nad stowarzyszeniami diecezjalnymi i stowarzyszeniami działającymi w diecezji²⁵. Stolica Apostolska ma nadzór nad wszystkimi stowarzyszeniami, a ordynariusz miejsca nad stowarzyszeniami diecezjalnymi oraz działającymi w diecezji. Przez ordynariusz miejsca należy rozumieć nie tylko biskupa diecezjalnego, ale też wikariusza generalnego i wikariusza biskupiego²⁶.

Prawodawca kodeksowy zobowiązuje moderatorów stowarzyszeń świeckich, tak publicznych, jak i prywatnych do organizowania odpowiedniej formacji duchowej swoich członków²⁷. Formacja ta polega na dążeniu do jedności między wiarą a życiem. Separacja między wiarą a życiem powszednim jest jednym z najcięższych grzechów naszej epoki przypomina Sobór Watykański II²⁸. Podstawowym celem takiej formacji jest odkrywanie własnego powołania, które finalnie sprowadza się do powołania do zbawienia. Integralna formacja ma sprzyjać apostołstwu świeckich. Przejawem takiej formacji mogą być rekolekcje, dni skupienia, konferencje i inne.

Stowarzyszenia, które prowadzą działalność społeczną, edukacyjną czy charytatywną, jeśli przez swoją działalność wkraczają na teren regulowany prawem państwowym, tym samym podlegają prawu państwowemu. Wówczas muszą się zarejestrować w sądzie, deklarując jak jest specyfika ich działalności. Taką możliwość gwarantuje Konkordat zawarty między Stolicą Apostolską a Rzeczpospolitą Polską z 1993 roku: „Rzeczpospolita

²⁵ Por. kan. 305 §2 KPK.

²⁶ Por. kan. 319 KPK.

²⁷ Por. kan. 329 KPK.

²⁸ Por. Konstytucja duszpasterska o Kościele *Gaudium et spes*, nr 43.

Polska uznaje prawo wiernych do zrzeszania się zgodnie z prawem kanonicznym i w celach określonych w tym prawie. Jeżeli te zrzeszenia poprzez swoją działalność wkraczają w sferę uregulowaną w prawie polskim, podlegają także temu prawu”²⁹.

Obserwując współczesność zauważa się promocję sukcesu materialnego, sukcesu w wymiarze jedynie zewnętrznym, najczęściej hedonistyczno – konsumpcyjnym. Wymiar zaś duchowy jest nie tylko pomijany, ale wręcz zagłuszany. Sekularyzacja w imię źle pojętej demokracji i nadwyrężonej wolności jest bardzo agresywna. Religia często jest odbierana jako zagrożenie dla nieograniczonej wolności człowieka, prawo moralne jest powszechnie eliminowane i uznawane za relikw minionej epoki lub niezobowiązującą rzeczywistość. Głoszona jest idea państwa prawa, ale jedynie prawa stanowionego przez człowieka wraz z pominięciem prawa natury oraz prawa Bożego. W takim klimacie nie jest łatwo funkcjonować ruchom i stowarzyszeniom katolickim.

Biskup diecezjalny jako sługa Ewangelii Jezusa Chrystusa dla nadziei świata, jak napisali biskupi z całego świata zebrani na X Zwyczajnym Zgromadzeniu Ogólnym Synodu Biskupów w 2001 r. powinien być blisko wiernych świeckich „którzy znajdując się w centrum złożonych problemów świata są szczególnie narażeni na niepokój i cierpienie; powinien wspierać ich, aby byli chrześcijanami o silnej nadziei, mocno przekonani, że Pan jest zawsze ze swoimi dziećmi. Należy także wziąć pod uwagę znaczenia apostołstwa świeckich zrzeszonych, zarówno tych kontynuujących dawną tradycję, jak też należących do nowych ruchów kościelnych. Wszystkie te stowarzyszenia ubogacają Kościół, ale potrzebują nieustannej posługi rozeznania, właściwej biskupowi, do którego

²⁹ Konkordat między Stolicą Apostolską i Rzeczpospolitą Polską z dnia 28 lipca 1993 r., art. 19.

misji pasterskiej należy popieranie komplementarności pomiędzy ruchami o różnorodnej inspiracji, czuwanie nad ich rozwojem, formacją teologiczną i duchową animatorów oraz nad włączeniem tych nowych rzeczywistości we wspólnotę diecezjalną i parafialną, od których nie powinny się oddzielać. Biskup będzie również troszczył się o to, by zrzeszenia świeckie wspierały duszpasterstwo powołaniowe w diecezji, sprzyjając podejmowaniu wszelkich powołań, zwłaszcza do kapłaństwa, do życia konsekrowanego i do zadań misyjnych³⁰.

Papież Benedykt XVI podczas spotkania z przedstawicielami ruchów kościelnych na Jasnej Górze, dnia 26 maja 2006 r. zwrócił się w ciepłych i pełnych uznania słowach: „Kochani Przedstawiciele kościelnych ruchów, którzy wnosicie moc Ewangelii do waszych rodzin, zakładów pracy, uczelni, w świat mediów i kultury, w wasze parafie (...) Drodzy przedstawiciele różnych nowych ruchów w Kościele! Żywotność waszych wspólnot jest znakiem czynnej obecności Ducha Świętego! To z wiary Kościoła i z bogactwa owoców Ducha Świętego zrodziła się wasza misja. Mam nadzieję, że będzie was coraz więcej, aby służyć sprawie Królestwa Bożego w dzisiejszym świecie. Wiercie, że łaska Boża towarzyszy wam, i starajcie się, by była obecna w żywych tkankach Kościoła, a szczególnie tam, gdzie kapłan, zakonnik czy zakonnica nie mogą dotrzeć. Ruchy, do których przynależycie, są różnorodne. Karmicie się nauką pochodzącą z różnych, uznanych przez Kościół, szkół duchowości. Korzystajcie z mądrości świętych, sięgajcie do ich spuścizny. Formujcie wasze umysły i serca w oparciu o dzieła wielkich mistrzów oraz świadków wiary, pamiętając, że dziedzictwo szkół duchowości nie powinno być skarbem zamkniętym

³⁰ Jan Paweł II, Adhortacja Apostolska *Pastores gregis* z dnia 16 października 2003, nr 51.

w klasztornych bibliotekach. Mądrość ewangeliczną, zaczerpniętą z dzieł wielkich świętych i sprawdzoną we własnym życiu, trzeba nieść w sposób dojrzały, nie dziecinny, i też nie agresywny, w świat kultury i pracy, w świat mediów i polityki, w świat życia rodzinnego i społecznego. Sprawdzianem autentyczności waszej wiary i waszej misji, która nie zwraca uwagi na siebie, ale realnie budzi wiarę i miłość, będzie porównanie z wiarą Maryi. Przeglądajcie się w Jej Sercu. Bądźcie Jej uczniami!”³¹.